

Mieczysław Piekarski

Aktualna problematyka wekslowa w sprawach mankowych

Palestra 5/2(38), 13-20

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aktualna problematyka wekslowa w sprawach mankowych

1. W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości, wobec dokonujących się przeobrażeń społeczno-gospodarczych, w orzecznictwie sądów nie spotykało się niemal spraw wekslowych. Z tego względu młode pokolenie prawników nie miało większego doświadczenia w dziedzinie prawa wekslowego, a wielu „starszych” prawników zapomniało sporo z tego, co w okresie międzywojennym przyniosła im praktyka obrotu wekslowego. Przygasło też w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości zainteresowanie zagadnieniami teoretycznymi prawa wekslowego, które na pozór „wyszło z użycia” w obrocie wewnętrznym.

Przywrócenie znaczenia systemu umownego w stosunkach między podmiotami gospodarki uspołecznionej oraz szerokie stosowanie przez przedsiębiorstwa uspołecznione zabezpieczenia wekslowego w handlu ratalnym oraz względem osób, którym przedsiębiorstwa te powierzają mienie społeczne, wpłynęło na to, że prawo wekslowe stało się aktualne w naszym obecnym życiu gospodarczym. Odgrywa ono znowu znaczną rolę w sprawach o pokrycie manka. Przedsiębiorstwa uspołecznione handlu wewnętrznego uzależniają bowiem powierzenie swym pracownikom kierownictwa sklepów, magazynów czy innych stanowisk związanych z powierzeniem mienia od uprzedniego udzielenia zabezpieczenia wekslowego na pokrycie ewentualnego manka. Zabezpieczenie wekslowe stosowane jest również przy powierzeniu tzw. sprzedawcom „agencyjnym”¹ prowadzenia punktów sprzedaży drobnodetalicznej. Dlatego też w ostatnich latach na wokandach sądowych pojawiło się dość dużo spraw wekslowych o podłożu mankowym. Warto więc zająć się problematyką wekslową występującą w tych sprawach i przedstawić dorobek Sądu Najwyższego ostatnich lat w tej dziedzinie.

¹ Nie są oni agentami w rozumieniu prawa handlowego. Zob. w tej kwestii mój artykuł pt.: Odpowiedzialność wekslowa sprzedawców „agencyjnych” za manka, „Nowe Prawo” nr 6 z 1960 r., s. 829 i nast. oraz cytowane tam orzecznictwo Sądu Najwyższego tudzież polskie piśmiennictwo.

2. Swoistość spraw wekslowych o podłożu mankowym, rozpoznawanych w ostatnich latach przez sądy, wiąże się z faktem, że przedsiębiorstwa dochodzą pokrycia manka na podstawie uzupełnionych przez siebie weksli gwarancyjnych, których nie puszczają w obieg. Toteż dłużnicy wekslowi (pозwani) bronią się w procesach zarzutami opartymi na osobistym stosunku zobowiązaniowym łączącym pracownika materialnie odpowiedzialnego za manko z przedsiębiorstwem (powodem) lub na osobistym stosunku łączącym dłużnika wekslowego (pозwanego) z przedsiębiorstwem (powodem) w ramach tzw. porozumienia wekslowego czy deklaracji wekslowej, normującej zakres ich odpowiedzialności.

Sąd Najwyższy stwierdził dopuszczalność takiej obrony wyjaśniając, że art. 10 prawa wekslowego, stanowiący, że wobec posiadacza weksłu nie można się zasłaniać zarzutem uzupełnienia weksłu (w chwili wystawienia niezupełnego) w sposób niezgodny z porozumieniem stron, ma na uwadze posiadacza innego niż ten, z którym porozumienie zawarto. Wynika to choćby z końcowego zastrzeżenia tego przepisu, według którego omawiany zakaz nie dotyczy takiego posiadacza, który nabył weksel w złej wierze, a więc z wiedzą, że weksel został uzupełniony wbrew umowie. Kontrahent zaś umowy zna jej treść i gdy sam uzupełnił wręczony mu *in blanco* weksel gwarancyjny wbrew umowie, nie może być oczywiście w lepszej sytuacji od następnego posiadacza, który w złej wierze nabył uzupełniony już weksel. W odniesieniu zaś do weksłu całkowicie wypełnionego artykuł 17 prawa wekslowego nie wyłącza zarzutu pracownika materialnie odpowiedzialnego lub innej osoby, która wręczyła weksel przedsiębiorstwu, że manko nie istnieje lub jest mniejsze od sumy wekslowej albo że dochodzona z weksłu kwota — mimo iż pokrywa się z mankiem — według przepisów prawa materialnego nie należy się przedsiębiorstwu.²

3. Osoby, które podpisały weksel *in blanco* na zabezpieczenie pokrycia ewentualnego manka, bronią się często zarzutem, że nie uprzedzono ich o wysokości grożącej im odpowiedzialności, że wskutek nieoznaczenia wysokości przyszłego długu ich odpowiedzialność odpada. Obrona taka, nawiązująca do art. 627 k.z., który dopuszcza poręczenie za dług przyszły do wysokości z góry oznaczonej, jest chybiona, ponieważ podpisanie weksłu gwarancyjnego *in blanco* nie jest poręczeniem, nawet wówczas, gdy podpisaniu weksłu towarzyszyło podpisanie tzw. deklaracji wekslowej, upoważniającej przedsiębiorstwo do uzupełnienia weksłu do wysokości przyszłego manka.

Podpisanie weksłu gwarancyjnego *in blanco* — z gospodarczego punktu widzenia — może pełnić taką funkcję, jaką pełni umowa poręczenia

² Por. orzec. S.N. z 2.II.1956 r. 2 CR 1043/55 (OSN poz. 89/56) oraz orzec. S.N. z 30.IX.1959 r. 4 CR 1215/58, „Nowe Prawo” nr 6 z 1960 r., s: 861

(art. 625 i nast. k.z.), lecz z prawnego punktu widzenia — w związku z uzupełnieniem weksłu — stwarza samoistne zobowiązanie weksłowe, bezpośrednio zabezpieczające wierzytelność wekslową. Weksel gwarancyjny zabezpiecza wprost tę wierzytelność, nie jest zaś zabezpieczeniem poręczenia, które w takich okolicznościach z reguły nie istnieje. Praktyka poprzestaje bowiem na zabezpieczeniu wekslowym, jako skuteczniejszym od poręczenia, nie sięga więc po poręczenie, gdy istnieje już lepsze zabezpieczenie weksłowe. Dlatego też złożenie przez osobę, która podpisała weksel gwarancyjny *in blanco*, deklaracji upoważniającej przedsiębiorstwo do uzupełnienia tego weksłu do wysokości przyszłego manka nie stanowi jeszcze zawarcia przez tę osobę z przedsiębiorstwem umowy poręczenia lub innej umowy (np. solidarnego przystąpienia do długu czy przejęcia długu — art. 183 k.z.), a deklaracja weksłowa nie musi z góry oznaczać wysokości przyszłego długu, czego art. 627 k.z. wymaga od poręczenia. Deklaracja weksłowa, tj. porozumienie co do uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco*, nie musi też być sporządzona na piśmie, czego wymaga art. 631 k.z. dla skuteczności poręczenia, gdyż deklaracja ta nie jest poręczeniem w rozumieniu k.z.³ Często również umowa zawierająca postanowienia o zabezpieczeniu wekslowym nie przewiduje w ogóle złożenia osobnej deklaracji co do uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco*.

Ale nawet wówczas, gdy umowa przewiduje złożenie osobnej deklaracji na piśmie co do uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco*, deklaracji zaś takiej nie złożono, wypełnienie (uzupełnienie) weksłu stwarza ważne zobowiązanie weksłowe, aczkolwiek może być ono — w drodze obrony dłużnika weksłowego co do uzupełnienia weksłu niezgodnie z porozumieniem — pozbawione skuteczności.

Niezłożenie pisemnej deklaracji weksłowej w tym wypadku, gdy jest ona przewidziana w umowie, nie podważa samo przez się ważności zobowiązania weksłowego. Wykonanie bowiem postanowienia umowy przewidującej złożenie takiej deklaracji nie może być uznane za przesłankę ważności zobowiązania weksłowego, gdyż ustawa nie uzależnia powstania i istnienia tego zobowiązania od złożenia na piśmie jakiegoś dodatkowego — poza podpisaniem weksłu — oświadczenia. Strony zaś z mocy art. 64 p.o.p.c. mogą pod rygorem nieważności zastrzec w umowie, że dana czynność prawna między nimi ma być dokonana w formie pisemnej, ale zastrzeżenie takie musi być wyraźne, co nie zachodzi w omawianym wypadku, a ponadto może ono dotyczyć tylko tej czynności, która ma być dokonana między stronami, nie dotyczy zaś czyn-

³ Por. orzeczn. S.N. z 6.XII.1958 r. 3 CR 1063/58 (OSPİKA, poz. C 188/60) oraz orzeczn. S.N. z 9.XII.1958 r. 1 CR 1161/57 (OSN, poz. 46/60).

ności innych osób. Otóż deklaracje wekslowe mają składać inne osoby, a nie strony, którymi są przedsiębiorstwo oraz jego pracownik lub kontrahent. Przedsiębiorstwo powierza mienie swemu pracownikowi lub swemu kontrahentowi świadczącemu usługi na podstawie np. umowy zlecenia prowadzenia punktu sprzedaży drobnodetalicznej, przy czym pracownik ten (lub kontrahent) w samej umowie zgadza się na uzupełnienie weksłu do wysokości długu z tytułu pokrycia manka. Natomiast deklaracje wekslowe co do uzupełnienia weksłu mają podpisać inne osoby, które przyjmują odpowiedzialność wekslową za pokrycie manka. Odpowiedzialność ta powstaje przez samo podpisanie weksłu następnie uzupełnionego, deklaracja zaś weksłowa może w ogóle nie istnieć i nie być wymagana, a jeżeli kontrahenci przewidują ją, to ma ona jedynie znaczenie dowodowe. Nie jest też ona jedynym dowodem co do tego, jakie było porozumienie w kwestii uzupełnienia weksłu. Treść tego porozumienia może być — w braku deklaracji — wykazywana za pomocą wszelkich innych środków dowodowych przewidzianych w k.p.c.

Nie znaczy to wszakże, że przewidywana w umowie a nie złożona deklaracja weksłowa pozbawiona jest wszelkiego znaczenia. Tak nie jest. Treść przewidywanej deklaracji ma, oczywiście, znaczenie, gdyż odzwierciedla porozumienie co do uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco*. Uzupełnienie więc weksłu musi się mieścić w granicach zakreślonych w umowie przewidującej odpowiedzialność wekslową osoby, która miała tę deklarację złożyć na piśmie właśnie w celu udokumentowania zakresu swej odpowiedzialności z weksłu gwarancyjnego. Jeśli weksel został uzupełniony na kwotę wyższą od przewidywanej w deklaracji, nie został zaś puszczony w obieg, udowodnienie zarzutu uzupełnienia weksłu wbrew porozumieniu może niweczyć skuteczność weksłu co do kwoty przekraczającej kwotę przewidzianą w porozumieniu.⁴

Chodzi tu oczywiście o porozumienie zawarte między przedsiębiorstwem (wierzycielem z weksłu) ze swym kontrahentem lub dłużnikiem wekslowym co do uzupełnienia weksłu, a nie o „wewnętrzne” porozumienie tego kontrahenta (pracownika materialnie odpowiedzialnego lub osoby podejmującej się prowadzenia punktu sprzedaży itp.) z osobami trzecimi, które żyrują weksel gwarancyjny *in blanco*. Ich „wewnętrzne” jedynie wynurzenia czy obietnice kontrahenta dotyczące takiego lub innego użycia blankietu wekslowego przez nich podpisanego nie mają znaczenia dla ważności zobowiązania wekslowego. Właśnie w tym celu, by zapewnić skuteczność porozumieniu normującemu zakres dopuszczalnego uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco*, przewiduje się zło-

⁴ Orzec. S.N. z 9.XI.1960 r. 4 CR 910/59 (nie opublikowane).

zenie przez te osoby pisemnej deklaracji wekslowej. W ich interesie leży złożenie takiej deklaracji przedsiębiorstwu przy podpisaniu weksłu *in blanco*, wtedy bowiem treść deklaracji staje się porozumieniem wiążącym przedsiębiorstwo jako wierzyciela wekslowego. W ten sposób żyrcanci weksłu gwarancyjnego *in blanco* mogą ograniczyć swoją odpowiedzialność względem przedsiębiorstwa. Jeśli tego nie uczynią, grozić im może odpowiedzialność szersza niż ta, o której wspomniał kontrahent przedsiębiorstwa, zabiegając o uzyskanie podpisów na weksłu gwarancyjnym *in blanco*. Jednakże we własnym interesie, dla czystości obrotu i uniknięcia zarzutów w procesie wekslowym, przedsiębiorstwo nie powinno przyjmować weksli gwarancyjnych *in blanco* bez jednoczesnego złożenia przez osoby trzecie, podpisane na tych weksłach, deklaracji dotyczących uzupełnienia weksli i bez przedstawienia dowodów majątkowej odpowiedzialności tych osób.

4. Indosantem weksłu mającego zabezpieczać pokrycie ewentualnego manka obciążającego kierownika sklepu może być także podległy temu kierownikowi pracownik sklepu. Podpisanie przez takiego pracownika weksłu gwarancyjnego *in blanco* w celu umożliwienia zawarcia z przedsiębiorstwem umowy obejmującej powierzenie kierownictwa sklepu wyraża wolę zaciągnięcia zobowiązania wekslowego, pozostającego w zgodzie z zasadami współżycia społecznego w państwie ludowym.⁵

Gdy umowa dotycząca powierzenia kierownictwa sklepu za zabezpieczeniem wekslowym dotyczy objęcia wymienionego w umowie sklepu, punktu sprzedaży, magazynu itp., wówczas weksel gwarancyjny zabezpiecza pokrycie manka wynikłego tylko z tej umowy, a nie z zajmowania przyszłych innych stanowisk (posad) w tymże przedsiębiorstwie. Tak jest nawet wtedy, gdy umowa przewiduje możliwość przeniesienia na inne stanowisko. Takie postanowienie umowy nie odnosi się bowiem bezpośrednio do zakresu zabezpieczenia wekslowego i niepodobna tego postanowienia umowy rozumieć w ten sposób, by weksel gwarancyjny miał zabezpieczać wszelkie przyszłe pretensje przedsiębiorstwa względem pracownika, jakie by wynikły z zajmowania przez niego wszelkich innych posad w tym przedsiębiorstwie.⁶ Jeżeli tedy przedsiębiorstwo przenosi pracownika do innego sklepu lub zawiera z nim nową umowę, zabezpieczenie wekslowe z poprzedniej umowy nie rozciąga się na manko, jakie może powstać w innym sklepie lub w czasie obowiązywania innej (następnej, osobnej) umowy.

⁵ Por. orzeczn. S.N. z 6.XII.1958 r. 3 CR 1063/58 (OSPika poz. C 188/60).

⁶ Por. orzeczenie cyt. w przypisku poprzednim oraz orzeczn. S.N. z 9.XII.1958 r. 1 CR 1161/57 (OSN poz. 46/60) i z 31.V.1960 r. 4 CR 412/1960 r. (dotychczas nie opublikowane) tudzież orzeczenie cyt. w przypisku 4.

5. Przedsiębiorstwo, dochodząc na podstawie uzupełnionego weksłu gwarancyjnego pokrycia manka, nie potrzebuje twierdzić ani udowodniać, że osoba zobowiązana z weksłu dopuściła do manka w wysokości sumy wekslowej i że ponosi odpowiedzialność za pokrycie manka. Zobowiązanie wekslowe ma charakter abstrakcyjny, oderwany od podstawy gospodarczej poprzedzającej je. Przedsiębiorstwo dochodzi należności z weksłu, a nie z niewykonania umowy o pracę czy umowy zlecenia, w ramach której powstało manko. Prawnie biorąc, sprawa jest „wekslowa”, a nie „mankowa” w ściślejszym słowa tego znaczeniu. Sprawa staje się — pozostając „wekslową” — także mankową tylko wówczas, gdy weksel nie został puszczony w obieg lub gdy nabywca weksłu, nabywając go, wiedział o uzupełnieniu weksłu wbrew porozumieniu bądź gdy sam tak uzupełnił weksel, a pozwany dłużnik wekslowy broni się zarzutem uzupełnienia weksłu wbrew porozumieniu. Wtedy sąd musi sięgać do istniejącego między przedsiębiorstwem a dłużnikiem stosunku prawnego, w ramach którego powstało manko (np. do umowy o pracę). Ale sąd według tej umowy ocenia nie podstawę prawną poszukiwanego roszczenia wekslowego, lecz słuszność obrony dłużnika, który musi udowodnić (art. 4 p.o.p.c.), że weksel został uzupełniony niezgodnie z porozumieniem albo że manka nie ma lub jest ono niższe od sumy wekslowej itp. Przeprowadzenie takiego dowodu jest trudne i prowadzi do oddalenia względem skutecznie broniącego się dłużnika powództwa jedynie w tej części, w jakiej uzupełnienie weksłu przekracza ramy porozumienia, o którym wyżej była mowa.⁷

Dłużnik może udowadniać wyżej określoną swą obronę wszelkimi przewidzianymi w k.p.c. środkami dowodowymi nawet wówczas, gdy wobec przedsiębiorstwa wyraził zgodę na to, że księgi handlowe przedsiębiorstwa mają wyłączną moc dowodową dla rozliczeń (wyliczenia manka). Strony bowiem w procesie socjalistycznym — opartym na dociekaniu prawdy — nie mogą przez swe porozumienie pozbawić sąd możliwości dociekania prawdy przy pomocy potrzebnych środków dowodowych.⁸

6. Jeżeli w myśl umowy księgi handlowe prowadzone są m. i. na podstawie dokumentacji dostarczanej przez pracownika (osobę prowa-

⁷ Por. orzeczn. S.N. z 30.IX.1959 r. 4 CR 1215/58 („Nowe Prawo” nr 6 z 1960 r., s. 859) oraz orzeczn. S.N. z 11.V.1960 r. 4 CR 412/60 i z 9.XI.1960 r. 4 CR 910/95 (nie opublikowane).

⁸ Por. Z. Resich: Poznanie prawdy w procesie cywilnym, W-wa 1958 r., „Wydawnictwo Prawnicze”, orzeczn. S.N. z 30.IX.1959 r. 4 CR 1215/58 („Nowe Prawo” nr 6 z 1960 r., s. 861) i mój artykuł cyt. w przypisku 1.

dzącą punkt sprzedaży itp.), który w terminie i w sposób określony w umowie nie zgłosił zastrzeżeń przeciwko przyjęciu przez księgowość odpowiednich dokumentów rozliczeniowych wykazujących (zazwyczaj później ujawnione) wady formalne, to samo udowodnienie przez dłużnika wekslowego w procesie tych wad nie wystarcza do uznania, że księgowość jest niezgodna z rzeczywistością. Za wady te bowiem ponosi odpowiedzialność osoba, której przedsiębiorstwo powierzyło mienie objęte taką dokumentacją, ta zaś mimo uchybień formalnych może odpowiadać prawdzie. Dłużnik wekslowy, dla uchylenia się od odpowiedzialności, musi konkretnie udowodnić, że wbrew treści dokumentów rozliczeniowych manka nie ma lub że jest ono mniejsze od kwoty, na którą opiewa weksel. Domysły dłużnika co do „księgowego” jedynie charakteru manka nie zastępują takiego dowodu.⁹

7. Porozumienie co do uzupełnienia weksłu gwarancyjnego *in blanco* nie zawiera dorozumianego zastrzeżenia o niedopuszczalności wypełnienia weksłu na sumę wyższą od tej, która odpowiada opłacie uiszczonej na blankiecie wekslowym. Zastrzeżenie takie musiałyby być wyraźne. Tak zwane „dostemplowanie” weksłu przez uiszczenie uzupełniającej opłaty jest dopuszczalne.¹⁰

8. Przedsiębiorstwo może domicylować weksel gwarancyjny *in blanco* gdy dłużnik wekslowy nie wypowiedział się z góry co do domicyłu, lecz nie interesując się, jak weksel zostanie zrealizowany, upoważnił przedsiębiorstwo w sposób dorozumiany do zaopatrzenia weksłu w domicyl.¹¹

9. Indosant weksłu gwarancyjnego *in blanco* nie może „wypowiedzieć poręczenia wekslowego” gdyż indos nie jest poręczeniem, a jednostronne oświadczenie dłużnika nie może zmienić porozumienia co do uzupełnienia weksłu *in blanco* na niekorzyść wierzyciela wekslowego (przedsiębiorstwa).¹²

10. Zobowiązanie pokrycia manka przez nadanie mu formy zobowiązania wekslowego nie traci między przedsiębiorstwem a pracownikiem ponoszącym odpowiedzialność za powierzone mu mienie charakteru zo-

⁹ Por. cyt. już wyżej orzec. S.N. z 30.IX.1959 r. 4 CR 1215/58 („Nowe Prawo” nr 6 z 1960 r., s. 862).

¹⁰ Orzec. S.N. z 6.XII.1958 r. 3 CR 1063/58 (OSPIKA, poz. C 188/60), zgodne z ustalonym międzywojennym orzecznictwem S.N.; por. A. D. Szczygielski: Weksel *in blanco*, Warszawa 1934, F. Hoesick, s. 28 i nast.

¹¹ Por. A. D. Szczygielski: op. cit., s. 24 i 25.

¹² Por. orzec. S.N. z 31.V.1960 r. 4 CR 412/60 (dotychczas nie ogłoszone).

bowiązania ze stosunku pracy w porozumieniu art. 209 § 3 k.p.c. Z tej przyczyny skuteczność cofnięcia pozwu, zrzeczenia się lub ograniczenia takiego roszczenia o pokrycie manka, dochodzonego przez przedsiębiorstwo od pracownika, zależne jest od zgody sądu z mocy ostatnio przytoczonego przepisu.¹³

**ZNACZNA OBNIŻKA CEN
PUBLIKACJI WYDAWNICTWA PRAWNICZEGO!**

**Wydawnictwo Prawnicze zawiadamia, że od dnia 22 lutego br. uległy
obniżce ceny następujących książek**

z zakresu prawa karnego:

	ze zł	na zł
Auscaler G. — ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYRSZEGO Z ZAKRESU MATERIALNEGO PRAWA KARNEGO. Zbiór analityczny w ujęciu przedmiotowym i artykułowym. Str. 992. Opr. pł.	110,—	40,—
Guzińska M., Zakrzewski P. — DOŚWIADCZENIA KU- RATORA SĄDOWEGO W SWIETLE 100 DOZORÓW NAD NIELETNIMI. Str. 236	19,20	5,—

z zakresu prawa międzynarodowego:

	ze zł	na zł
Ehrlich L. — INTERPRETACJA TRAKTATÓW. Str. 252	48,40	15,—
Góralczyk W. — SZELF KONTYNENTALNY. Studium. Str. 184 + planigłoby.	19,40	10,—

**Do nabycia w Księgarniach „Dom Książki“ oraz w drodze zamówień
kierowanych pod adresem:
WYDAWNICTWO PRAWNICZE, WARSZAWA AL. UJAZDOWSKIE 11**

¹³ Por. orzeczn. S.N. z 14.VII.1953 r. II C 146/53 (OSN poz. 76/54).